

2.2 Vymezení čtenářské gramotnosti v projektu PIRLS 2016

Šetření PIRLS vyšlo již v roce 2001 při definování čtenářské gramotnosti z moderních přístupů k měření čtenářských kompetencí, které vyzdvihují dovednost přemýšlet o psaných textech a využívat je jako prostředek k dosažení individuálních i společenských cílů. Pro tyto přístupy je charakteristický přesun důrazu z prokázání plynulého čtení a základního porozumění na prokázání schopnosti aplikovat přečtené informace v nových situacích. S ohledem na význam, jenž je v dnešní době připisován schopnosti žáků využívat informace získané z toho, co si přečetli, zůstává definice čtenářské gramotnosti použitá v šetření PIRLS 2001 platná doposud, třebaže byla v průběhu času několikrát mírně upravena. V šetření PIRLS 2016 je čtenářská gramotnost definována jako:

„Schopnost rozumět formám psaného jazyka, které vyžaduje společnost a/nebo oceňují jednotlivci, a tyto formy používat. Čtenáři mohou odvozovat význam z různorodých forem textů. Čtou, aby se učili, aby se začlenili do společenství čtenářů ve škole i v každodenním životě, a také pro zábavu.“

Toto pojetí odráží teorie, které čtení chápou jako tvořivý a interaktivní proces, kdy je význam vytvářen v interakci mezi čtenářem a textem v kontextu určité čtenářské zkušenosti. Čtenáři jsou vnímáni jako osoby, které aktivně vytvářejí význam textu, ovládají efektivní čtenářské strategie a umějí uvažovat o tom, co přečetly. Ačkoli se tato definice čtenářské gramotnosti hodí pro všechny věkové kategorie, výslovně se odvolává na čtenářské zkušenosti malých čtenářů, pro něž má prvořadý význam čtení ve škole a v každodenním životě. Nově je v definici zdůrazněna rostoucí různorodost forem psaného textu v současné digitální době. Každý text může být prezentován v různých formách a také může různé formy kombinovat. Texty mají podobu nejen tradičních tištěných materiálů, jako jsou knihy, časopisy, noviny nebo dokumenty, ale existují i elektronické texty, např. e-maily, textové zprávy či internetové stránky, kde je text často zkombinován s multimediálními prvky.

2.3 Hodnocení čtenářské gramotnosti

Stejně jako předchozí cykly, tak i šetření PIRLS 2016 hodnotí čtenářskou gramotnost v rámci dvou účelů čtení, do nichž lze zařadit většinu toho, co žáci 4. ročníku čtou ve škole i mimo ni:

- čtení pro získání literární zkušenosti (čtení ze zájmu a pro radost),
- čtení pro získání a používání informací (čtení jako nástroj vzdělávání).

Literární zkušenost získávají žáci obvykle při četbě příběhů. V úlohách šetření PIRLS jsou využity většinou ucelené krátké příběhy nebo povídky doplněné ilustracemi. Text k tomuto účelu čtení bývá souvislý, o délce přibližně 800 slov. V příběhu vystupují dvě hlavní postavy a děj obsahuje zápletku s jednou nebo dvěma ústředními událostmi. Texty obsahují různé jazykové a stylové prvky, jako např. vyprávění v první osobě, rozhovor nebo obrazná vyjádření. Ve snaze o navození pokud možno reálné čtenářské zkušenosti jsou do testu vybírány skutečné texty napsané pro malé čtenáře, pokud splňují požadavky umožňující jejich zařazení do mezinárodního šetření (téma odpovídající věku testovaných žáků, vhodná délka, možnost překladu do různých jazyků, přenositelnost do jiných kultur apod.).

Informace žáci čerpají většinou z populárně-naučné literatury, učebních textů nebo z textů uveřejněných na internetu. Informativní texty v úlohách šetření PIRLS zahrnují souvislé i nesouvislé texty o délce 600 až 900 slov. Může jít o vědecké, etnografické, biografické nebo historické materiály či o texty typu letáku, pracovního postupu, životopisu nebo zprávy z výzkumu. Jeden informativní text může obsahovat několik různých způsobů prezentace